

**Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2011
na podstawie wyników części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego (GH-1)
w szkołach zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim**

Zestaw humanistyczny zawierał dwadzieścia dziewięć zadań – dwadzieścia zadań zamkniętych wyboru wielokrotnego i dziewięć zadań wymagających od ucznia samodzielnego formułowania odpowiedzi, w tym dwa zadania rozszerzonej odpowiedzi, w których oczekiwano od ucznia napisania wypowiedzi użytkowej w formie podania i rozbudowanej wypowiedzi pisemnej w formie rozprawki na temat: *Patriotą można być zarówno w czasie wojny, jak i w czasach pokoju*. Podstawę tworzenia zadań stanowiły spójne z motywem przewodnim arkusza różnorodne teksty kultury: fragment *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech*, fragment *Monte Cassino* Melchiora Wańkowicza, fragment *Nowego słownika poprawnej polszczyzny* pod red. Andrzeja Markowskiego oraz wypowiedzi znanych Polaków: Anny Dymnej, Zbigniewa Bońka i Stanisława Sojki opublikowane w artykule prasowym pt. *Jak Polacy widzą patriotyzm*. Za rozwiązanie wszystkich zadań uczeń mógł otrzymać 50 punktów.

W poniższej tabeli zestawiono średnie wyniki punktowe za rozwiązanie wszystkich zadań testu humanistycznego z wyszczególnieniem grup zadań badających umiejętności i wiadomości opisane w poszczególnych obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych, a także wartości poziomu wykonania tych grup zadań obliczone dla wyników całej populacji zdających w kraju i dla wyników uzyskanych w województwie kujawsko-pomorskim.

Tabela Zestawienie wyników egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej (GH-1) w latach 2010 i 2011 w kraju i w województwie kujawsko-pomorskim

Współczynnik statystyczny	2010		2011	
	w woj. kujawsko-pomorskim	w kraju	w woj. kujawsko-pomorskim	w kraju
Wynik średni testu	29,29 p.	30,34 p.	24,26	25,31
Poziom wykonania zadań	58,58%	60,68%	48,5%	50,62%
Wynik średni za wykonanie zadań z obszaru I	18 p.	18,31 p.	14,75 p.	15,59
Poziom wykonania zadań z obszaru I	72%	73,24%	59,0%	61,56%
Wynik średni za wykonanie zadań z obszaru II	11,29 p.	12,03 p.	9,5 p.	9,92
Poziom wykonania zadań z obszaru II	45,16%	48,12%	38,0%	39,68

Wyniki średnie z części humanistycznej egzaminu w 2011 roku w województwie kujawsko-pomorskim są niższe w stosunku do średniego wyniku krajowego, podobnie jak w roku ubiegłym, o około 2% (o 1,05 p.) i, podobnie jak średni wynik w kraju, o około 5 p. niższe niż w roku ubiegłym. Na podstawie analizy danych zestawionych w tabeli można stwierdzić, że zarówno w województwie kujawsko-pomorskim, jak i w kraju nastąpił spadek poziomu wykonania zadań egzaminacyjnych w każdym ze sprawdzanych obszarów. Różnice między wynikami uzyskanymi w województwie kujawsko-pomorskim i w kraju są niewielkie i statystycznie nieistotne. W stosunku do roku ubiegłego minimalnie zmalała różnica poziomu wykonania zadań badających umiejętności z zakresu *tworzenia własnego tekstu* (z 0,74 p. do 0,42 p., czyli o 1,28%), natomiast spadek poziomu wykonania zadań z obszaru I, a więc odnoszących się do umiejętności *czytania i odbioru tekstów kultury*, jest w województwie

kujawsko-pomorskim minimalnie większy niż w kraju – o 0,84 p. (w 2010 roku było to 0,31 p.), zatem różnica między wynikami krajowymi i województwa zwiększyła się w stosunku do roku ubiegłego o 1,32%.

Podobnie jak w latach ubiegłych zdający osiągnęli wyższe wyniki za rozwiązanie zadań przyporządkowanych do obszaru I – *czytanie i odbiór tekstów kultury* niż za zadania badające umiejętność *tworzenia własnego tekstu* (II obszar).

Stopień opanowania badanych testem umiejętności i wiadomości jest bardzo zróżnicowany. Wyniki uczniów III klas gimnazjum pokazują, że w arkuszu przeważały zadania trudne i bardzo trudne, choć występowały w nim również zadania umiarkowanie trudne i łatwe. Zadań bardzo łatwych nie było. W poniższej tabeli przedstawiono interpretację poziomu wykonania zadań z poszczególnych obszarów standardów wymagań egzaminacyjnych osiągniętego przez zdających z województwa kujawsko-pomorskiego w 2011 roku.

Tabela Interpretacja poziomu wykonania zadań osiągniętego przez zdających część humanistyczną egzaminu gimnazjalnego w 2011 roku w województwie kujawsko-pomorskim

Wartość wskaźnika łatwości		0,00-0,49	0,50-0,69	0,70-1,00
Poziom wykonania zadania		poniżej poziomu koniecznego	poziom konieczny	poziom zadawalający
Numery zadań w obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych	I	4, 9, 10, 14, 15, 16, 21	1, 2, 5, 6, 7, 12, 19, 20, 23, 24	3, 8, 11, 13, 17, 18, 25
	II	22, 27, 28, 29	-	26
Liczba zadań		11	10	8
Suma punktów za zadania		31	11	8
Waga punktowa zadań w ogólnej liczbie punktów w obszarach standardów (w %)		62%	22%	16%

Umiejętności opisane w obszarze I – *czytanie i odbiór tekstów kultury* sprawdzane były za pomocą dwudziestu czterech zadań. Dwadzieścia z nich to zadania zamknięte wyboru wielokrotnego, a cztery miały formę zadań otwartych krótkiej odpowiedzi. Dla zdających z województwa kujawsko-pomorskiego i w kraju okazały się umiarkowanie trudne Średnia wartość poziomu wykonania wszystkich zadań z tego obszaru dla wyników uzyskanych przez gimnazjalistów z województwa kujawsko-pomorskiego wynosi 59%. O niższym niż w latach ubiegłych poziomie wykonania zadań z tej grupy niewątpliwie zdecydował fakt, że w tegorocznym teście humanistycznym zwiększono udział treści historycznych. W zakresie umiejętności *czytania i odbioru tekstów kultury* zmieniono też proporcje poszczególnych wymagań. Sprawdzano w szczególności wskazywanie kontekstów niezbędnych do interpretacji tekstów kultury, interpretowanie tekstów kultury ze względu na wskazany problem oraz wyszukiwanie informacji zawartych w różnych tekstach kultury. Zdający mógł otrzymać 32% punktów możliwych do uzyskania w tym obszarze za wykazanie się wiedzą, głównie historyczną i gramatyczną, kolejne 28% punktów za trafną interpretację różnych tekstów kultury i 16% punktów za wyszukiwanie informacji w podanych tekstach. Pozostałe cztery badane testem umiejętności ważyły na wyniku w tym obszarze w 24%.

Najłatwiejszym zadaniem w obszarze czytanie i odbiór tekstów kultury, a zarazem najłatwiejszym zadaniem w teście (łatwość 0,87), okazało się zadanie zamknięte (nr 13)

badające umiejętność dostrzegania w odczytywanym tekście środków wyrazu i określania ich funkcji, w którym wymagano rozpoznania miary rytmicznej mazura na podstawie zapisu nutowego fragmentu *Pieśni Legionów Polskich we Włoszech*. 13% zdających z województwa kujawsko-pomorskiego uznało, że *Mazurek Dąbrowskiego* ma rytm polki albo tanga, albo krakowiaka.

Wśród zadań otwartych wymagających od ucznia sformułowania samodzielnej odpowiedzi zdecydowanie łatwiejsze od innych w obszarze I okazało się zadanie 25. Badało ono umiejętność interpretacji tekstu z uwzględnieniem intencji jego nadawcy. Uczeń miał rozpoznać i nazwać cechy wspólne rozumienia patriotyzmu przez autorów przytoczonych wypowiedzi, formułując zgodną z nimi wszystkimi, uogólnioną definicję patriotyzmu. Zadanie miało wysoki wskaźnik łatwości (0,78), ale warto też zauważyć, że nie rozwiązało go poprawnie 22% zdających. Część niepoprawnych odpowiedzi była spowodowana prawdopodobnie nieuważnym czytaniem treści zadania, co prowadziło w konsekwencji do tworzenia definicji patriotyzmu wynikających z własnych przemyśleń zdających, a nie z refleksji Anny Dymnej, Zbigniewa Bońka i Stanisława Sojki. Wielu zdających, definiując pojęcie patriotyzmu na podstawie podanych wypowiedzi, utożsamiało go z nostalgią. Niektórzy zdający zredagowali definicje świadczące o dokonaniu nadinterpretacji wyjściowego tekstu. Pisali na przykład o *dumnym obchodzeniu się ze świadomością, że jesteśmy z danego kraju* lub *godnym reprezentowaniu kraju na jego terenie*. Inni nie uwzględnili zapisanego w poleceniu sformułowania: *zgodną z wypowiedziami...* Wypisywali kolejno elementy charakterystyczne dla rozumienia patriotyzmu przez poszczególne osoby, których refleksje poddano analizie, albo podawali definicje adekwatne do rozumienia patriotyzmu tylko przez jedną z nich.

W obszarze *czytania i odbioru tekstów kultury* siedem zadań w tegorocznym teście okazało się trudnych: 4., 9., 10., 14., 15., 16., 21. Czterema z nich badano umiejętność dostrzegania kontekstu historycznego niezbędnego do interpretacji przywołanego tekstu: 4., 10., 15. i 21. Najtrudniejsze dla zdających było zadanie zamknięte wyboru wielokrotnego numer 4 (24% poprawnych odpowiedzi), w którym uczeń miał rozpoznać właściwy ciąg chronologiczny wydarzeń z lat, w których żyły postacie historyczne przywołane w cytowanym w arkuszu fragmencie epepei narodowej Adama Mickiewicza *Pan Tadeusz* – Tadeusz Kościuszko, Jakub Jasiński i Tadeusz Korsak. W zadaniu podano w różnych konfiguracjach zestawienia takich wydarzeń, jak I, II i III rozbiór Polski, uchwalenie Konstytucji 3 maja i wybuch insurekcji kościuszkowskiej. Zdający powinien był wybrać spośród podanych szeregów ten, w którym trzy wydarzenia z okresu rozbiorów zostały uporządkowane zgodnie z następstwem czasowym. Ponad trzy czwarte rozwiązujących to zadanie gimnazjalistów z województwa kujawsko-pomorskiego zaznaczyło odpowiedzi niepoprawne.

Najtrudniejszym zadaniem otwartym sprawdzającym umiejętności odbiorcze tegorocznych absolwentów gimnazjum okazało się zadanie 21., w którym oczekiwano od ucznia zdefiniowania pojęcia patriotyzmu lokalnego. 43% zdających udzieliło poprawnej odpowiedzi, stwierdzając, że jest to *silne przywiązanie do miejscowości lub regionu, z którego się pochodzi, powodujące stawianie spraw lokalnych ponad sprawy ogólnokrajowe*. Ponad połowa nie potrafiła ustalić znaczenia pojęcia *patriotyzm lokalny* i sformułować definicji, w której zachowana byłaby tożsamość zakresowa obu członów – definiowanego pojęcia i wyrażenia wyjaśniającego jego znaczenie. Najczęściej tworzono definicje mylące, w których patriotyzm lokalny był utożsamiany z umiłowaniem ojczyzny bądź narodu (często *przez lokalną społeczność* lub *wyznawane na danym terenie*). Pojawiały się też definicje tautologiczne objaśniające, że patriotyzm lokalny *to bycie patriotą* lub *patriotyzm grupy ludzi niemający wielkiego zasięgu*. Częstotliwość występowania odpowiedzi niepoprawnych i sposób ich formułowania świadczą o tym, że większość gimnazjalistów nie rozumiała znaczenia definiowanego pojęcia.

Umiejętności opisane w II obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych – *tworzenie własnego tekstu* badano pięcioma zadaniami otwartymi punktowanymi w skali od 0-1 do 0-13 punktów. Dwa z nich miały formę zadań rozszerzonej odpowiedzi, były zatem wieloczynnościowe. Średnia wartość poziomu wykonania wszystkich zadań z tego obszaru dla wyników uzyskanych przez gimnazjalistów z województwa kujawsko-pomorskiego wynosi 38%. Wykonanie zadań z tej grupy również w latach ubiegłych było dla gimnazjalistów trudne. W tegorocznym teście wyniki w tym obszarze były szczególnie niskie przede wszystkim ze względu na fakt, że na punktacji za rozwiązanie tej grupy zadań w większym stopniu niż w latach ubiegłych ważyły umiejętności uznawane za typowo polonistyczne, takie jak zachowanie poprawności interpunkcyjnej, ortograficznej i językowej w wypowiedziach pisemnych, niezależnie od ich charakteru i objętości (zadania 27., 28. i 29.), a zwykle niedostatecznie opanowane przez zdających. Za poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną zredagowanych podczas egzaminu wypowiedzi pisemnych przyznawano w bieżącym roku 40% punktów możliwych do uzyskania w zakresie umiejętności *tworzenia własnego tekstu*. Na niski poziom wykonania zadań w tym obszarze wymagań egzaminacyjnych niewątpliwie ma również wpływ fakt, że kolejne 16% punktów w bieżącym roku zdający mógł otrzymać za formułowanie argumentów uzasadniających własne lub podane stanowisko, czyli umiejętność charakteryzującą się wysokim stopniem trudności dla uczniów III klas gimnazjum, co potwierdzały wyniki uzyskiwane w latach ubiegłych. Formułowanie argumentów i popieranie ich przykładami ze wskazanych dziedzin, a więc wykazanie się wiedzą było niezbędne również przy tworzeniu tekstu na zadany temat, spójnego pod względem logicznym i składniowym i zgodnego z zasadami organizacji tekstu (rozprawki). Za tę umiejętność można było uzyskać 24% punktów przyznawanych za spełnienie wymagań opisanych w II obszarze. Warto zauważyć, że brak wiedzy historycznej i literackiej był wskazywany w poprzednich latach jako jedna z głównych barier uniemożliwiających uczniom osiągnięcie wyższych wyników w egzaminach zewnętrznych.

Najłatwiejszym zadaniem w obszarze *tworzenia własnego tekstu* było zadanie sprawdzające umiejętność formułowania argumentów uzasadniających podane stanowisko. Uczeń miał wykazać, że Karol Wojtyła po wyborze na papieża pozostał patriotą. Trzy czwarte zdających potrafiło poprawnie rozwiązać to zadanie (łatwość 0,75). Co czwarty gimnazjalista nie poradził sobie jednak ze sformułowaniem adekwatnego argumentu. Część zdających stwierdzała jedynie, że *papież był patriotą, ponieważ kochał Polskę i nie zapominał o niej*. Przyczynę ich niepowodzenia stanowiło najprawdopodobniej niezrozumienie polecenia *uzasadnij*, ponieważ nie podawali żadnego przykładu zachowania papieża, które mogłoby świadczyć o jego patriotyzmie. Inni zdający, którzy nie udzielili poprawnej odpowiedzi, co prawda przedstawiali różne informacje dotyczące Jana Pawła II, ale nie były to świadectwa jego patriotyzmu. Pisali na przykład, że *papież wybaczył osobie, która do niego strzelała, że kochał wszystkich ludzi niezależnie od ich narodowości i ich uzdrawiał* albo że *w homilii przemawiał w różnych językach*. Niektórzy odwoływali się do doświadczeń wojennych Karola Wojtyły, przedkładając je jako dowód patriotyzmu Polaka po wyborze na papieża. Ci uczniowie prawdopodobnie nieuważnie odczytali polecenie.

Najtrudniejsze dla zdających okazało się uzasadnienie opinii, że Tadeusz Kościuszko, Jan Henryk Dąbrowski i Józef Piłsudski zasłużyli na miano patriotów, ponieważ wymagano podania dat i faktów z dziejów walki Polaków o wolność. Poziom wykonania tego zadania w odniesieniu do analizowanych wyników wynosi 16%, a więc sytuuje się ono w grupie zadań bardzo trudnych. Ponadto charakteryzuje je największa w tegorocznym teście humanistycznym frakcja opuszczeń – 17,7%. W sumie 70% gimnazjalistów nie poradziło sobie z wykonaniem zadania w stosunku do żadnej ze wskazanych postaci – albo nie podjęli próby jego rozwiązania, albo nie potrafili poprawnie potwierdzić patriotyzmu przynajmniej jednej z wymienionych w poleceniu osób.

Z analizy niepoprawnych rozwiązań wynika, że główną trudność dla zdających stanowiło podanie nazw wydarzeń historycznych. W większości nieprawnych odpowiedzi

zdający posługiwali się jedynie frazesami, poprzestając na nic bliżej nieprecyzujących zwrotach. Uzasadniali, że wskazana postać historyczna była patriotą, ponieważ *wspaniale/godnie walczyła o Polskę (w obronie Polski, dla Polski, aby Polska była wolna, o niepodległość swojego/naszego państwa), kochała Polskę, oddała życie za kraj, była wybitnym przywódcą*. Często, nawet gdy wydarzenia zostały wskazane prawidłowo, brakowało usytuowania faktów w chronologii historycznej. Wielu zdających, określając czas przywołanych przez siebie wydarzeń, robiło to błędnie. I tak: twierdzono, że insurekcja kościuszkowska miała miejsce na przykład w 1791 roku, w 1796, 1825, 1748 albo w XIX stuleciu, powstanie Legionów Polskich we Włoszech – w XVII lub w XIX wieku, a nawet podczas potopu szwedzkiego w wieku XVI, że Piłsudski odzyskał dla Polski wolność w XIX stuleciu albo walczył podczas II wojny światowej lub w XV wieku. Nagminnym błędem było również podawanie nieprawdziwych informacji dotyczących osób wskazanych w poleceniu. Z prac gimnazjalistów można się było dowiedzieć na przykład, że *Kościuszko walczył z Krzyżakami w bitwie pod Grunwaldem w 1410 roku* albo że *został zamordowany za swoje poglądy wobec komunistów*, że Jan Henryk Dąbrowski był autorem polskiego hymnu narodowego albo że walczył w bitwie pod Monte Cassino, a Józef Piłsudski *napisał pieśń „Litwo, Ojczyzno moja”*, którym swoim utworem wspierał Polaków, *budził ich patriotyzm* albo że *był przywódcą powstania styczniowego w 1863 roku*. Wszystkie te błędne odpowiedzi świadczą o braku opanowania podstawowych wiadomości z zakresu historii.

W przypadku niektórych zdających istotną przyczynę niepowodzenia w rozwiązaniu zadania 22. stanowił brak analizy jego polecenia. Podawali oni w rozwiązaniach informacje prawdziwe, ale niezgodne z warunkami zadania, głównie przy wykazywaniu patriotyzmu Józefa Piłsudskiego (pisali np. o przewrocie majowym, a mieli się odnieść do wydarzeń z dziejów walki Polaków o wolność).

Reasumując, różnica pomiędzy wynikami uzyskanymi w 2011 roku przez statystycznego gimnazjalistę za zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości opisane w I obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych a wynikami uzyskanymi za rozwiązanie zadań sprawdzających umiejętności i wiadomości opisane w II obszarze nadal jest bardzo duża – w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 21% (podobnie w kraju – 21,88%). Spośród opisanych w standardach wymagań egzaminacyjnych umiejętności badanych tegorocznym testem humanistycznym w zakresie I obszaru – *czytania i odbioru tekstów kultury* najłatwiejsze dla zdających okazało się dostrzeżenie w odczytywanych tekstach środków wyrazu i określanie ich funkcji, a najtrudniejsze odnajdywanie i interpretowanie związków przyczynowo-skutkowych w rozwoju cywilizacyjnym Polski i świata. W zakresie II obszaru – *tworzenia własnego tekstu* wyższym niż inne badane umiejętności poziomem wykonania charakteryzowały się zadania sprawdzające umiejętność tworzenia tekstów dostosowanych do sytuacji komunikacyjnej (redagowania podania), a najtrudniejsze okazało się budowanie wypowiedzi poprawnych pod względem językowym, stylistycznym, ortograficznym i interpunkcyjnym.

W zadaniach należących do obydwu obszarów standardów wymagań egzaminacyjnych jedną z przyczyn udzielania niepoprawnych odpowiedzi przez zdających było niedokładne analizowanie poleceń. Powodowało pomijanie niektórych zawartych w nich informacji, które wskazywały zakres działań prowadzących do prawidłowego rozwiązania (np. *Odwołując się do wydarzeń z dziejów walki Polaków o wolność...; Uwzględnij czas ...* – zad. 22., *Wyjaśnij...* – zad. 24., *po wyborze na papieża...* – zad. 26., *Zastosuj poprawną interpunkcję...* – zad. 27., *popierając argumenty przykładami: jednym z literatury, jednym z historii i jednym z własnych obserwacji...* – zad. 29.). Istotnym problemem przy formułowaniu odpowiedzi do zadań otwartych w obydwu obszarach badanych umiejętności było niezachowywanie przez zdających precyzji językowej spowodowane w znacznej mierze niezajomością zasad składni. W efekcie rozwiązania tych zadań były tylko częściowo poprawne, zawierały skróty myślowe albo nieuzasadnione uogólnienia, które w podaniu i rozprawce dyskredytowały

logikę wywodu. Na ogólnikowość wypowiedzi w wielu zadaniach (np. 22., 23., 26., 29.) w dużym stopniu rzutował również schematyzm myślenia. Dominowała tendencja do opierania się na stereotypach i schematach językowych, co w połączeniu z brakiem umiejętności uogólniania, abstrahowania, porównywania i tworzenia opozycji prowadziło do pustosłowa. Konsekwencją tych trudności jest niski poziom wykonania zadań badających umiejętność formułowania argumentów uzasadniających własne lub cudze stanowisko (46%).

W dużym stopniu barierę w uzyskaniu wyższych wyników w obydwu obszarach badanych umiejętności stanowiła nieznajomość i/lub nieumiejętność stosowania

- dat i wydarzeń historycznych
- konsekwencji wydarzeń historycznych
- terminologii gramatycznej
- reguł poprawnościowych w zakresie gramatyki, ortografii i interpunkcji
- ogólnie stosowanych pojęć.

Niska jakość realizacji podania i rozprawki w warstwie językowej zredagowanych tekstów w znacznym stopniu wynika z posługiwania się przez zdających językiem mówionym, a nie jego odmianą pisaną. Jest to spowodowane faktem, że wielu gimnazjalistów nie rozróżnia normy językowej wzorcowej, właściwej kontaktom publicznym, oficjalnym, obejmującej też style naukowy i urzędowy, która stawia użytkownikom języka większe wymagania ze względu na niezbędną estetykę i precyzję form językowych, od użytkowej, nazywanej dawniej potoczną, właściwej kontaktom nieoficjalnym, która dopuszcza formy językowe upowszechniające się (lub upowszechnione), ale jeszcze rażące.

Należy podkreślić brak u wielu uczniów podstawowych wiadomości w zakresie przedmiotów objętych częścią humanistyczną egzaminu gimnazjalnego, w tym nieznajomość treści wskazywanych w podstawie programowej kształcenia ogólnego jako obowiązkowe dla III etapu edukacji. Ugruntowanie wiadomości w niezbędnym zakresie stworzy zdającym możliwość wykorzystania w pełni nabytych umiejętności.

Obserwowany w uzyskanych w 2011 roku wynikach testu humanistycznego poziom opanowania umiejętności i wiadomości sprawdzanych w zakresie *czytania i odbioru tekstów kultury* oraz w zakresie *tworzenia własnego tekstu* nie jest zadowalający w żadnym z tych obszarów.